

Paolo Giordano
Het zwart en het zilver

2015
Uitgeverij XL
Zoetermeer

Signora A.

Op mijn vijfendertigste verjaardag liet Signora A. plotseling de onverzettelijkheid varen die haar in mijn ogen meer dan elke andere karaktereigenschap kenmerkte, en verliet, reeds opgebaard in een bed dat veel te groot leek voor haar lichaam, de wereld die wij kennen.

Die ochtend was ik naar het vliegveld gereden om Nora op te halen, die even was weg geweest voor haar werk. Hoewel het al laat in december was, liet de winter nog op zich wachten, en over de eentonige velden aan weerszijden van de autoweg lag een witte mistsluier, bijna een imitatie van de sneeuw die nog steeds niet viel. Nora nam haar telefoon op en zei daarna niet veel, ze luisterde vooral. Ze zei goh, oké, dinsdag dus, en daarna zei ze een van die zinnetjes die we paraat hebben voor als we iets moeten zeggen maar niet de juiste woorden kunnen vinden: 'Misschien is het beter zo.'

Ik ben bij het eerste tankstation afgeslagen om haar de gelegenheid te geven uit te stappen en in haar eentje naar een plek ergens op de parkeerplaats te lopen. Ze hilde zachtjes, haar rechterhand in een kommetje over haar neus en mond. Een van de ontelbare dingen die ik in tien jaar huwelijk over mijn vrouw heb geleerd, is dat ze de hebbelijkheid heeft om zich op momenten

van verdriet af te sluiten. Ze is dan opeens onbenaderbaar, niemand mag haar troosten, ze dwingt me op afstand te blijven en machteloos toe te zien hoe verdrietig ze is – ik heb die terughoudendheid wel eens verward met het onvermogen om te delen.

De rest van de weg heb ik een lagere snelheid aangehouden, dat leek me een rationele manier om respect te betuigen. We praatten over Signora A., haalden een paar anekdotes op, al waren de meeste geen echte anekdotes – die hadden we niet over haar – het waren eerder gewoontes, gewoontes die zo bij ons gezinsleven waren gaan horen dat ze voor ons bijna traditie waren geworden: hoe ze ons elke ochtend verslag deed van de horoscoop die ze op de radio had gehoord terwijl wij nog lagen te slapen; hoe ze zich sommige delen van het huis, vooral de keuken, zo toe-eigende dat we zelfs toestemming vroegen om onze eigen koelkast open te doen; de gevleugelde uitspraken waarmee ze ons tot de orde riep als wij, jongelui, de dingen onnodig ingewikkeld maakten volgens haar; haar mannelijke, krijgshaftige pas, en ook haar onverbeterlijke krenterigheid – weet je nog die keer dat we vergeten waren geld voor haar klaar te leggen voor de boodschappen?, ze haalde de pot met kleingeld leeg, tot de laatste cent aan toe.

Na een paar minuten stilte zei Nora: ‘Maar wat een vrouw, onze Babette! Ze was er altijd. Ook nu heeft ze

weer gewacht tot ik terug was.’

Ik heb haar er niet op gewezen dat ze mij zojuist zonder pardon uit het plaatje had weggepoetst, en ik durfde ook niet te bekennen wat ik op precies hetzelfde moment had gedacht: dat Signora A. mijn verjaardag had afgewacht om heen te gaan. We probeerden dus allebei iets te verzinnen wat ons een beetje kon troosten. Dat is het enige wat we kunnen doen als iemand doodgaat – iets bedenken wat de pijn kan verzachten, geloven dat de overledene een liefdevol, laatste gebaar heeft gemaakt dat alleen voor ons bedoeld was, zo met de toevalligheden schuiven dat ze betekenis krijgen. Toch kan ik, nu ik er na enige tijd nuchterder naar kan kijken, moeilijk geloven dat het echt zo was. De ziekte had haar al ver voor die decemberochtend van ons en iedereen vandaan gedreven, ze had zich allang in een hoekje van de wereld afgezonderd – precies zoals Nora bij mij was weggelopen op de parkeerplaats langs de autoweg – en vanaf die plek keerde ze ons de rug toe.

Zo noemden we haar, Babette, we hielden van die bijnaam omdat wij daardoor het gevoel hadden dat ze bij ons hoorde, en ook zij hield ervan omdat hij van haar alleen was en als een koosnaam klonk, met die Franse cadans. Ik denk dat Emanuele nooit heeft begrepen wat die naam betekende, misschien stuit hij

ooit nog eens op het verhaal van Karen Blixen, of eerder nog op de film, en dan zal er wel een lampje bij hem gaan branden. Toch had hij er geen moeite mee gehad dat Signora A. vanaf een bepaald moment Babette werd, zijn Babette, en ik vermoed dat hij die koosnaam associeerde met haar *ciabatte*, haar sloffen, omdat dat bijna net zo klonk, de sloffen die zijn kinderjuf zodra ze bij ons binnen was aandeed en aan het eind van de dag netjes in het halletje zette. Toen Nora had geconstateerd in wat voor miserabele staat de zolen verkeerden en een nieuw paar voor haar had gekocht, verdween dat naar het berghok en werd nooit gedragen. Zo was ze, ze veranderde nooit iets, sterker nog, ze verzette zich met hand en tand tegen elke verandering, en al was haar onwrikbaarheid lachwekkend, en soms zelfs onzinnig, ik kan niet ontkennen dat wij ervan hielden. In ons leven, het mijne en dat van Nora en Emanuele, dat in die tijd elke dag totaal op zijn kop leek te staan en als een jong plantje gevaarlijk heen en weer zwiepte in de wind, bood zij houvast, beschutting, als een oude boom met zo'n dikke stam dat drie paar armen niet genoeg waren om hem te omvatten. Ze was op een zaterdag in april Babette geworden. Emanuele kon al praten, maar hij zat nog in de kinderstoel, dus moet het vijf of zes jaar geleden zijn geweest. Signora A. zei al maanden dat we ten minste één keer bij haar langs moesten komen voor de lunch.

Nora en ik, meesters in het afwimpelen van alle uitnodigingen die ook maar in de verte op een familiebijeenkomst lijken, hadden het een hele tijd afgehouden, maar Signora A. liet zich niet ontmoedigen, en elke maandag nodigde ze ons meteen weer uit voor het weekend erop. We waren gezwicht. We hadden stilletjes voor ons uit zitten kijken toen we naar Rubiana reden, alsof we ons voorbereidden op iets wat verre van spontaan was en een grote inspanning van ons zou vergen. We waren niet gewend om met Signora A. aan tafel te zitten, nog niet: hoewel we elkaar bijna dagelijks zagen, bestond er een impliciet hiërarchische relatie tussen ons, waardoor zij hooguit rond de tafel in de weer was terwijl wij zaten te eten en over onze eigen besognes praatten. Misschien dat we elkaar in die tijd nog niet eens tutoyeerden.

‘Rubiana,’ had Nora gezegd terwijl ze onthutst naar de dichtbeboste heuvel keek, ‘stel je voor dat je je hele leven hier moet zitten.’

We hadden de driekamerwoning bekeken waar Signora A. haar eenzame weduwebestaan sleet en kwis-tig met complimenten gestrooid. Wat we over haar verleden wisten, was niet veel – Nora wist nauwelijks meer dan ik – en omdat wat we zagen voor ons geen affectieve betekenis had, leek haar huis ons eigenlijk alleen maar belachelijk pompeus, een beetje kitscherig en overdreven schoon. Signora A. had de ronde tafel

in de woonkamer onberispelijk gedekt, met zilveren bestek op een gebloemd tafelkleed en zware kristallen glazen met gouden randjes. De lunch, bedacht ik, leek wel een excuus om het bestaan van dat servies, dat duidelijk al jaren niet was gebruikt, te rechtvaardigen. Ze had ons verleid met een menu dat was samengesteld uit alles wat we lekker vonden: linzensoep met spelt, in wijnazijn gemarineerde, gekruide schnitzels, gegratineerde venkel met een heel lichte bechamelsaus en ook nog een salade van zonnebloembladeren die ze zelf had geplukt, daarna heel fijn gehakt en aangeemaakt met mosterd en azijn. Alle gangen zitten nog in mijn hoofd, en ook de fysieke gewaarwording toen ik langzaamaan mijn aanvankelijke krampachtigheid liet varen en me overgaf aan de culinaire verwennerij.

‘Net Babette!’ had Nora uitgeroepen.

‘Net wie?’

En dus hadden we haar het verhaal verteld, en Signora A. was ontroerd geweest toen ze het hoorde en zichzelf terugzag in de kokkin die was opgestapt bij Café Anglais om te gaan werken voor twee vrijgezelle dames, en vervolgens al haar geld had uitgegeven om een onvergetelijk maal voor hen te bereiden. Ze had met de rand van haar schort haar ogen gedept en zich omgedraaid, alsof ze iets te doen had.

Pas jaren later heb ik haar weer zien huilen, en toen niet van vreugde, maar van angst. We waren intussen

zo innig met elkaar dat ik me niet geneerde om haar hand vast te pakken en te zeggen: 'Je komt er weer bovenop. Veel mensen laten zich kleinkrijgen, maar jij weet wat ziek zijn is want je hebt er al een keer mee te maken gehad. Jij kan het aan.'

En ik geloofde het echt. Daarna ging ze zo hard achteruit dat we niet eens de kans kregen om behoorlijk afscheid van haar te nemen, niet eens de tijd om de juiste woorden te vinden en haar te vertellen wat ze voor ons had betekend.

De paradijsvogel (I)

Het einde kwam snel, maar werd aangekondigd door een voorgevoel, dat wilde Signora A. ons de laatste maanden tenminste doen geloven, bijna alsof een waarschuwing zin zou kunnen geven aan iets wat alleen maar domme pech was.

Tegen het einde van de zomer, anderhalfjaar voor haar begrafenis, is ze in de moestuin achter haar huis aan het werk. Ze trekt de sperziebonenplanten die geen opbrengst meer geven uit de grond om plaats te maken voor de kool als er een vogel een paar passen van haar vandaan neerstrijkt, boven op een van de stenen die haar stukje grond afbakenen.

Signora A., gebogen onder haar achtenzestig jaren, die haar niettemin nog steeds stutten, verroert zich niet om hem niet op te schrikken, terwijl de vogel haar een onderzoekende blik toewerpt. Zo een heeft ze nog nooit gezien. Hij is ongeveer zo groot als een ekster, maar heeft heel andere kleuren: onder zijn kop piepen citroengele veertjes tevoorschijn die overgaan in zijn borst en dan verdwijnen in het blauwe verendek van zijn rug en vleugels, en hij heeft een lange staart van witte veren, katoenen draden die aan het eind omkrullen als vishaken. De aanwezigheid van een mens lijkt hem niet te storen, integendeel, Signora A. heeft de indruk dat hij daar is gaan zitten om zich door haar te

laten bewonderen. Haar hart begint te bonzen, ze weet niet waarom, ze zakt bijna door haar knieën. Ze vraagt zich af of hij tot een kostbare, zeldzame tropische soort behoort en misschien bij een verzamelaar uit de kooi is ontsnapt: zulke vogels zijn er niet in de streek van Rubiana. Trouwens, voor zover ze weet zijn er ook geen dierenverzamelaars in Rubiana.

De vogel draait met een ruk zijn kop opzij en begint met zijn snavel in zijn vleugel te pikken. Zijn bewegingen hebben iets plagerigs. Nee, niet plagerig, dat is het niet, hoe heet dat... hooghartig, dat is het. Als hij klaar is met schoonmaken, richt hij zijn pikzwarte oogjes weer op Signora A. De vleugels langs zijn lijf sidderen even, zijn borst zwelt op van twee uiterst trage ademteugen. Ten slotte komt hij geluidloos van de steen los en vliegt weg. Signora A. volgt zijn vlucht, met haar hand boven haar ogen tegen de zon. Ze zou wel langer naar hem willen kijken, maar de vogel verdwijnt al gauw tussen de steeneiken op het terrein dat grenst aan haar tuin.

Die nacht had ze gedroomd van de ontmoeting met die papegaaiachtige vogel. Toen ze het me vertelde was ze al ernstig ziek, en het bleek dan ook onmogelijk om de objectieve elementen te onderscheiden van de elementen die ze had verzonnen of die gewoon het resultaat waren van suggestie. Maar ik geloof wel dat